Kohtulahendite kogumik

EUROOPA KOHTU OTSUS (kolmas koda)

30. jaanuar 2025 *

Eelotsusetaotlus – Energeetika – Maagaasi siseturg – Direktiiv 2009/73/EÜ – Artikli 3 lõige 1 – Liikmesriikide kohustused maagaasiettevõtjate ees – Tarbijakaitse – Artiklid 40 ja 41 – Reguleeriva asutuse pädevus – Maagaasiettevõtja poolt läbipaistvuskohustuse rikkumine tarbijate suhtes – Karistuste kumuleerumine sama õigusrikkumise eest – Euroopa Liidu põhiõiguste harta artikkel 50 – Mitmekordse kohtumõistmise ja karistamise keeld – *Ne bis in idem* – Artikli 52 lõige 1 – Selle põhiõiguse kasutamise piirangud – Proportsionaalsuse põhimõte

Kohtuasjas C-205/23,

mille ese on ELTL artikli 267 alusel Tribunalul București (Bukaresti esimese astme kohus, Rumeenia) 24. veebruari 2023. aasta otsusega esitatud eelotsusetaotlus, mis saabus Euroopa Kohtusse 28. märtsil 2023, menetluses

Engie România SA

versus

Autoritatea Națională de Reglementare în Domeniul Energiei,

EUROOPA KOHUS (kolmas koda),

koosseisus: teise koja president K. Jürimäe kolmanda koja presidendi ülesannetes, Euroopa Kohtu president K. Lenaerts kolmanda koja kohtuniku ülesannetes, kohtunikud N. Jääskinen, M. Gavalec ja N. Piçarra (ettekandja),

kohtujurist: A. Rantos,

kohtusekretär: ametnik R. Șereș,

arvestades kirjalikku menetlust ja 24. aprilli 2024. aasta kohtuistungil esitatut,

arvestades seisukohti, mille esitasid:

– Engie România SA, esindajad: *avocați* L. Chiurtu, N.-V. Dinu, M. R. Iancu, I. Katona ja A. Radu,

– Autoritatea Națională de Reglementare în Domeniul Energiei, esindajad: G.-S. Niculescu, A.-M. Riling, C. Vernea ja A. Zorzoană,

* Kohtumenetluse keel: rumeenia.

– Rumeenia valitsus, esindajad: R. Antonie, E. Gane, R. I. Hațieganu ja A. Rotăreanu,

– Kreeka valitsus, esindajad: K. Boskovits ja C. Kokkosi,

– Euroopa Komisjon, esindajad: O. Beynet, L. Nicolae ja T. Scharf,

olles 11. juuli 2024. aasta kohtuistungil ära kuulanud kohtujuristi ettepaneku,

on teinud järgmise

kohtuotsuse

1 Eelotsusetaotlus puudutab Euroopa Parlamendi ja nõukogu 13. juuli 2009. aasta direktiivi 2009/73/EÜ, mis käsitleb maagaasi siseturu ühiseeskirju ning millega tunnistatakse kehtetuks direktiiv 2003/55/EÜ (ELT 2009, L 211, lk 94), artikli 3 lõike 1 ning Euroopa Liidu põhiõiguste harta (edaspidi „harta“) artiklite 50 ja 52 tõlgendamist.

2 Taotlus on esitatud maagaasiettevõtja Engie România SA (edaspidi „Engie“) ja Autoritatea Națională de Reglementare în Domeniul Energiei (riiklik energiasektorit reguleeriv asutus, Rumeenia; edaspidi „ANRE“) vahelises kohtuvaidluses ANRE koostatud protokolli üle, millega on tuvastatud Engiele süüks pandav haldusrikkumine ja määratud selle eest karistus.

Õiguslik raamistik

Liidu õigus

Harta

3 Harta artiklis 50 „Mitmekordse kohtumõistmise ja karistamise keeld“ on sätestatud:

„Kedagi ei tohi uuesti kohtu alla anda ega karistada kuriteo eest, milles ta on [Euroopa L]iidu territooriumil seaduse järgi juba lõplikult õigeks või süüdi mõistetud.“

4 Harta artikli 52 „Õiguste ja põhimõtete ulatus ja tõlgendamine“ lõikes 1 on ette nähtud:

„Hartaga tunnustatud õiguste ja vabaduste teostamist tohib piirata ainult seadusega ning arvestades nimetatud õiguste ja vabaduste olemust. Proportsionaalsuse põhimõtte kohaselt võib piiranguid seada üksnes juhul, kui need on vajalikud ning vastavad tegelikult liidu poolt tunnustatud üldist huvi pakkuvatele eesmärkidele või kui on vaja kaitsta teiste isikute õigusi ja vabadusi.“

Direktiiv 2009/73

5 Direktiivi 2009/73 põhjenduses 48 on märgitud:

„Direktiivi keskmes peaksid olema tarbijate huvid ning maagaasiettevõtjate keskseks kohustuseks peaks olema teenuse kvaliteet. Kehtivaid tarbijaõigusi on vaja tugevdada, need õigused tuleb tagada ja nad peaksid olema läbipaistvamad. Tarbijakaitse peaks tagama, et kõik tarbijad laiemas ühenduse mastaabis saavad kasu konkurentsile rajatud turust. Tarbijaõiguste järgimist peaksid tagama liikmesriigid või reguleerivad asutused, kui liikmesriik on nii sätestanud."

6 Direktiivi artiklis 2 on sätestatud:

„Käesolevas direktiivis kasutatakse järgmisi mõisteid:

[…]

25) „kodutarbija" – tarbija, kes ostab maagaasi oma majapidamise tarbeks;

[…]

27) „lõpptarbija" – tarbija, kes ostab maagaasi oma tarbeks;

[…]".

7 Direktiivi artikkel 3 „Avaliku teenuse osutamise kohustus ja tarbijakaitse" on sõnastatud järgmiselt:

„1. Liikmesriigid tagavad oma institutsioonilise korra alusel ja võttes asjakohaselt arvesse subsidiaarsuse põhimõtet, kuid ilma et see piiraks lõike 2 kohaldamist, et maagaasiettevõtjad tegutseksid käesoleva direktiivi põhimõtteid järgides konkurentsivõimelise, turvalise ja looduskeskkonda säästva maagaasituru rajamise nimel ning et ettevõtjate vahel ei tehtaks vahet seoses nende õiguste ja kohustustega.

2. Liikmesriigid võivad asutamislepingu asjakohaseid sätteid, eelkõige [ELTL artiklit 106] täielikult arvesse võttes ja üldist majandushuvi silmas pidades kehtestada maagaasisektori ettevõtjatele avaliku teenuse osutamise kohustused, mis on seotud turvalisusega, sealhulgas varustuskindlusega, tarnete korrapärasuse, kvaliteedi ja hinnaga ning keskkonnakaitsega, sealhulgas energiatõhususe, taastuvenergia ja kliimakaitsega. […]

3. Liikmesriigid võtavad vajalikud meetmed, et kaitsta lõpptarbijaid, ning tagavad eelkõige kaitsetumate tarbijate piisava kaitse. […] Neil tuleb tagada tarbijakaitse kõrge tase, eriti seoses lepingutingimuste läbipaistvuse, üldise teabe ning vaidluste lahendamise mehhanismidega. […] Vähemalt kodutarbijate puhul peaksid need meetmed sisaldama I lisas sätestatud meetmeid.

[…]".

8 Direktiivi artiklis 40 „Reguleeriva asutuse üldeesmärgid“ on sätestatud:

„Käesolevas direktiivis täpsustatud reguleerimisülesannete täitmisel võtab reguleeriv asutus kõik mõistlikud meetmed, et tihedas koostöös teiste asjaomaste riiklike ametiasutustega, kaasa arvatud konkurentsiasutustega, ning piiramata nende pädevust, saavutada artiklis 41 sätestatud ülesannete ja volituste raames järgmised eesmärgid:

[…]

g) tagada kasu tarbijatele oma riigi turu tõhusa toimimise abil, edendades tõhusat konkurentsi ja aidates tagada tarbijakaitset;

[…]“.

9 Direktiivi 2009/73 artikli 41 „Reguleeriva asutuse ülesanded ja volitused“ lõigetes 1 ja 4 on ette nähtud:

„1. Reguleerivatel asutustel on järgmised ülesanded:

[…]

i) jälgida läbipaistvuse taset, sealhulgas hulgihindade puhul, ning tagada, et maagaasiettevõtjad täidaksid läbipaistvuskohustusi;

[…]

o) aidata koos teiste asjakohaste asutustega tagada, et tarbijakaitsemeetmed, kaasa arvatud need, mis on sätestatud I lisas, oleksid tulemuslikud ja jõustatud;

[…]

4. Liikmesriigid tagavad, et reguleerivatele asutustele antakse volitused, mis võimaldavad neil lõigetes 1, 3 ja 6 osutatud ülesandeid tõhusalt ja kiiresti täita. Selleks peavad reguleerival asutusel olema vähemalt järgmised volitused:

a) teha otsuseid, mis on maagaasiettevõtjatele siduvad;

b) uurida gaasiturgude toimimist ja otsustada, milliseid vajalikke ja proportsionaalseid meetmeid on vaja võtta tõhusa konkurentsi toetamiseks ja turu nõuetekohase toimimise tagamiseks ning kõnealuseid meetmeid kehtestada. […];

[…]

d) määrata tõhusaid, proportsionaalseid ja hoiatavaid karistusi maagaasiettevõtjatele, kes ei täida käesolevast direktiivist ega reguleeriva asutuse või ameti asjakohasest õiguslikult siduvast otsusest tulenevaid kohustusi, või taotleda pädevalt kohtult selliste karistuste määramist. […];

[…]“.

10 Direktiivi I lisa „Tarbijakaitsemeetmed“ punktis 1 on märgitud:

„Ilma et see piiraks tarbijakaitset käsitlevaid ühenduse eeskirju […], võetakse artiklis 3 osutatud meetmeid selleks, et tagada tarbijatele:

[…]

c) läbipaistva teabe saamine gaasiteenustele juurdepääsu ja kasutamise suhtes kohaldatavate hindade, tariifide ja üldtingimuste kohta;

[…]“.

Rumeenia õigus

Seadus nr 363/2007

11 21. detsembri 2007. aasta seadusega nr 363/2007 tarbijate suhtes ebaõiglaste kaubandustavade vastase võitluse ja õigusaktide Euroopa tarbijakaitsealaste õigusaktidega ühtlustamise kohta (Legea nr. 363/2007 privind combaterea practicilor incorecte ale comercianților în relația cu consumatorii și armonizarea reglementărilor cu legislația europeană privind protecția consumatorilor; *Monitorul Oficial al României*, I osa, nr 899, 28.12.2007) on Rumeenia õigusesse üle võetud Euroopa Parlamendi ja nõukogu 11. mai 2005. aasta direktiiv 2005/29/EÜ, mis käsitleb ettevõtja ja tarbija vaheliste tehingutega seotud ebaausaid kaubandustavasid siseturul ning millega muudetakse nõukogu direktiivi 84/450/EMÜ, Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiive 97/7/EÜ, 98/27/EÜ ja 2002/65/EÜ ning Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrust (EÜ) nr 2006/2004 (ebaausate kaubandustavade direktiiv) (ELT 2005, L 149, lk 22).

Seadus nr 123/2012

12 10. juuli 2012. aasta elektrienergia ja maagaasiseaduse nr 123/2012 (Legea energiei electrice și a gazelor naturale nr. 123/2012; *Monitorul Oficial al României*, I osa, nr 485, 16.7.2012) põhikohtuasjas kohaldatavas redaktsioonis on artikli 143 lõike 1 punktis k sätestatud:

„Maagaasitarnijal on eelkõige järgmised kohustused:

[…]

k) edastada lõpptarbijatele läbipaistev teave kohaldatavate hindade/tariifide ning – olukorrast olenevalt – pakutavate teenuste saamise ja kasutamise üldtingimuste kohta.“

13 Selle seaduse artikli 194 punktis 24^{1} on sätestatud:

„Maagaasisektori tegevust reguleerivate õigusnormide rikkumiseks loetakse järgmised teod: […] maagaasituru osalised ei ole täitnud artikli 143 lõikest 1, artiklist 144^{1} ja artikli 145 lõike 4 punktist g tulenevaid kohustusi.“

14 Nimetatud seaduse artikli 195 lõike 1 punkti 2 alapunkti c kohaselt karistatakse sellise rikkumise eest rahatrahviga summas 20 000 – 400 000 Rumeenia leud (RON) (ligikaudu 4000 – 80 000 eurot).

Põhikohtuasi ja eelotsuse küsimused

15 Autoritatea Națională pentru Protecția Consumatorilor (Rumeenia tarbijakaitseamet) (edaspidi „ANPC“) pani 14. septembri 2021. aasta haldusrikkumise tuvastamise ja selle eest karistuse määramise protokolliga Engiele seaduse nr 363/2007 alusel süüks eksitavaid ja agressiivseid kaubandustavasid majandustegevuses. Ta tuvastas selles protokollis, et Engie oli eksitanud tarbijaid, teatades neile ühepoolselt algses pakkumuses kindlaks määratud hinna muutmisest pärast kolme kuu möödumist, kuigi selle hinna kehtivusaeg oli 12 kuud.

16 Sama päeva otsusega kohustas see asutus Engied need tavad lõpetama, peatama oma tegevuse kuni nende tavade lõpetamiseni ja mitte muutma kodutarbijatele tarnitava maagaasi hinda.

17 ANRE koostas 11. oktoobril 2021 haldusrikkumise tuvastamise ja selle eest karistuse määramise protokolli (edaspidi „ANRE protokoll“). Ta tuvastas selles protokollis, et Engie kui volitatud maagaasitarnija oli rikkunud muu hulgas oma läbipaistvuskohustust, mis on sätestatud seaduse nr 123/2012 – millega on Rumeenia õigusesse üle võetud direktiiv 2009/73 – artikli 143 lõike 1 punktis k, ning määras talle mitu haldustrahvi kogusummas 800 000 leud (ligikaudu 160 000 eurot). See asutus leidis, et Engie oli esiteks pannud toime rikkumisi seoses teatavate maagaasi-pakkumiste sisuga ning teiseks ei olnud piisavalt esile toonud õigust, mille ta endale jättis ja mille kohaselt ta võis tarbijatega sõlmitud lepingutes sätestatud maagaasi tarnehinda hiljem muuta.

18 ANRE kohustas seega Engied teatama ANRE protokollis nimetatud 12 lõpptarbijale, et kindlaksmääratud maagaasihind, millega ta end sidus lepingueelses pakkumuses, jääb samaks, ning tühistama neile tarbijatele edastatud lepingulisad. Lisaks kohustas ta Engied tegema kindlaks kõik lõpptarbijad, kes olid nõustunud standardpakkumustega nendes pakkumustes ette nähtud ajavahemiku jooksul kehtiva fikseeritud hinnaga ning kellele saadeti hiljem teated ja lepingulisad, millega tõsteti tarnitava maagaasi hinda enne selle perioodi lõppu, teatama neile tarbijatele fikseeritud gaasihinna säilitamisest vastavalt pakkumustele ning tühistama need lepingulisad.

19 Engie esitas ANRE protokolli peale kaebuse Judecătoria Sectorului 4 București̦le (Bukaresti 4. piirkonna esimese astme kohus, Rumeenia). Kaebus jäeti 14. märtsi 2022. aasta kohtuotsusega põhjendamatuse tõttu rahuldamata.

20 Engie esitas selle kohtuotsuse peale apellatsioonkaebuse eelotsusetaotluse esitanud kohtule, Tribunalul București̦le (Bukaresti esimese astme kohus, Rumeenia).

21 Eelotsusetaotluse esitanud kohtul on tekkinud esiteks küsimus, kas ANRE võib nõuda maagaasiettevõtjalt, kellele ta heidab ette läbipaistvuskohustuse rikkumist tarbijate suhtes, et ta kohaldaks hinda, mis erineb turuhinnast, mis on kindlaks määratud hindade vaba kujunemise põhimõtte alusel, mis selle kohtu sõnul tuleneb direktiivi 2009/73 artikli 3 lõikest 1.

22 Teiseks täheldab eelotsusetaotluse esitanud kohus ühelt poolt, et nii ANRE kui ka ANPC tuvastasid sama teo, mille esimesena nimetatud ametiasutus kvalifitseeris seaduse nr 123/2012 artikli 143 lõike 1 punktis k sätestatud „läbipaistvuskohustuse rikkumiseks“ ja teine „tarbijate

suhtes eksitavaks ja agressiivseks kaubandustavaks“ seaduse nr 363/2007 tähenduses. Teiselt poolt tõdes eelotsusetaotluse esitanud kohus, et nii ANRE kui ka ANPC kehtestasid Engiele eraldi aktidega sama parandamiskohustuse, nimelt kohustuse pöörduda tagasi „2021. aasta aprilli standardpakkumuses“ kindlaksmääratud hinna juurde, mis oli selgelt madalam maagaasi ostuhinnast vabaturul.

23 Eelotsusetaotluse esitanud kohus palub seega Euroopa Kohtul tõlgendada harta artiklit 50 ning artikli 52 lõikeid 1 ja 3 seaduse nr 363/2007 ja seaduse nr 123/2012 kohaldamise kontekstis, et selgitada artikli 50 kohaldatavust juhul, kui „samade tegude eest määratakse kaks karistust erineval õiguslikul alusel“.

24 Neil asjaoludel otsustas Tribunalul București (Bukaresti esimese astme kohus) menetluse peatada ja esitada Euroopa Kohtule järgmised eelotsuse küsimused:

„1. Kas läbipaistvuskohustuse – mis on maagaasitarnijatel kodutarbijate suhtes ning mis võeti riigisisestesse õigusaktidesse üle ja mille rikkumist käsitatakse nende õigusaktide tähenduses haldusrikkumisena – väidetava rikkumise tagajärjel võib liikmesriigi pädev asutus ka kohustada maagaasitarnijat rakendama suhetes tarbijatega halduskorras kehtestatud hinda, mis ei arvesta maagaasiturul hindade vaba kujunemise põhimõtet, mis on sätestatud [direktiivi 2009/73] artikli 3 lõikes 1?

2. Kas asjaolu, et maagaasitarnijale määravad sanktsiooni nii tarbijakaitseamet kui ka riiklik energiasektori reguleeriv asutus, koostades kaks eraldiseisvat haldusrikkumise protokolli, millega nad kehtestavad tarnijale samad meetmed (meetmeid kehtestavate haldusaktide dubleerimine), võib pidada [harta] artiklis [50] sätestatud [sama teo eest mitmekordse kohtumõistmise ja karistamise keelu] põhimõtte põhjendatud piiramiseks või on see selle [põhimõttega] vastuolus?

Kas erinevate ametiasutuste poolt samade tegude eest samu meetmeid kehtestavate aktide kumuleerimine on vastavuses proportsionaalsuse põhimõttega?“

Menetluse suulise osa uuendamise taotlus

25 Pärast kohtujuristi ettepaneku esitamist 11. juulil 2024 taotles Engie Euroopa Kohtu kantseleisse 28. augustil 2024 saabunud dokumendiga menetluse suulise osa uuendamist Euroopa Kohtu kodukorra artikli 83 alusel, et esitada täiendavaid õiguslikke argumente, millel võib tema arvates olla otsustav tähtsus harta artikli 50 tõlgendamisel, mistõttu on vaja täpsustada seda sätet käsitlevas kohtupraktikas välja töötatud hindamiskriteeriume.

26 Kodukorra artikli 83 kohaselt võib Euroopa Kohus igal ajal, olles kohtujuristi ära kuulanud, avada või uuendada määrusega menetluse suulise osa, eelkõige kui ta leiab, et tal ei ole piisavalt teavet, kui pool on esitanud uue asjaolu, millel on otsustav tähtsus Euroopa Kohtu lahendile, või kui asja lahendamisel tuleks tugineda argumendile, mille üle pooled või Euroopa Liidu Kohtu põhikirja artiklis 23 nimetatud huvitatud isikud ei ole vaielnud.

27 Käesoleval juhul tõdes Euroopa Kohus pärast kohtujuristi ärakuulamist, et Engie ei viita ühelegi uuele asjaolule, millel oleks otsustav tähtsus lahendile, mille Euroopa Kohus peab käesolevas kohtuasjas tegema. Lisaks leiab Euroopa Kohus, et tal on olemas kogu vajalik teave otsuse tegemiseks ja et kohtuasja lahendamisel ei tule tugineda argumendile, mille üle ei ole tema menetluses vaieldud.

28 Neil asjaoludel ei ole menetluse suulise osa uuendamiseks alust.

Eelotsuse küsimuste analüüs

Esimene küsimus

Vastuvõetavus

29 ANRE ja Rumeenia valitsus väidavad, et esimene küsimus on vastuvõetamatu, kuna see põhineb faktihinnangutel, mis ei vasta põhikohtuasjas käsitletavale olukorrale. Nimelt ei ole ANRE protokolliga kehtestatud konkreetset maagaasi tarnehinda Engie tarbijatele ega määratud Engiele karistust kohaldatud hinna eest. Protokoll piirdub sellega, et kohustab teda ennistama gaasitarnehinna, mis kehtis enne läbipaistvuskohustuse väidetavat rikkumist tarbijate suhtes.

30 ELTL artiklis 267 ette nähtud eelotsusemenetluses, mis põhineb liikmesriikide kohtute ja Euroopa Kohtu ülesannete selgel eristamisel, on üksnes liikmesriigi kohus pädev põhikohtuasja faktilisi asjaolusid tuvastama ja hindama. Euroopa Kohtu pädevuses on ainult anda oma seisukoht liidu õiguse tõlgendamise ja kehtivuse kohta eelotsusetaotluse esitanud kohtu kirjeldatud faktilises ja õiguslikus olukorras, et anda viimasele vajalik teave tema menetluses oleva kohtuasja lahendamiseks. Seetõttu ei ole Euroopa Kohtu ülesanne seada kahtluse alla faktihinnanguid, millel eelotsusetaotlus põhineb (vt selle kohta 20. detsembri 2017. aasta kohtuotsus Schweppes, C-291/16, EU:C:2017:990, punktid 21 ja 22).

31 Pealegi kehtib eeldus, et liidu õigust puudutavad eelotsuse küsimused on asjakohased. Euroopa Kohus võib keelduda liikmesriigi kohtu esitatud eelotsuse küsimusele vastamast üksnes juhul, kui on ilmne, et taotletaval liidu õigusnormi tõlgendusel puudub igasugune seos põhikohtuasja faktiliste asjaolude või esemega, kui probleem on hüpoteetiline või kui Euroopa Kohtule ei ole teada vajalikke faktilisi või õiguslikke asjaolusid, et anda talle esitatud küsimustele tarvilik vastus (2. aprilli 2020. aasta kohtuotsus Coty Germany, C-567/18, EU:C:2020:267, punkt 24 ja seal viidatud kohtupraktika).

32 Sellega ei ole käesoleval juhul aga tegemist. Nimelt nähtub eelotsusetaotlusest, et direktiivi 2009/73 sätetel, mida palutakse tõlgendada, on otsene seos põhikohtuasjaga, mis puudutab riikliku reguleeriva asutuse meetmeid, mis on võetud maagaasiettevõtja suhtes riigisiseste õigusnormide alusel, millega see direktiiv on Rumeenia õigusesse üle võetud. Ka on taotluses piisavalt teavet esimese küsimuse ulatuse kindlakstegemiseks ja sellele tarviliku vastuse andmiseks.

33 Järelikult on küsimus vastuvõetav.

Sisulised küsimused

34 Esimese küsimusega palub eelotsusetaotluse esitanud kohus sisuliselt selgitada, kas direktiivi 2009/73 artikli 3 lõikeid 1 ja 3 tuleb tõlgendada nii, et nendega on vastuolus, kui liikmesriigi energiasektorit reguleeriv asutus, kui ta tuvastab, et maagaasitarnija on toote tarnehinna muutmisel rikkunud läbipaistvuskohustust oma tarbijate suhtes, paneb tarnijale kohustuse säilitada nende tarbijatega algselt sõlmitud lepingutes kindlaks määratud hind.

35 Direktiivi 2009/73 artikli 3 lõikes 1 on sätestatud, et liikmesriigid tagavad oma institutsioonilise korra alusel ja võttes asjakohaselt arvesse subsidiaarsuse põhimõtet, et maagaasiettevõtjad tegutseksid selle direktiivi põhimõtteid järgides konkurentsivõimelise, turvalise ja looduskeskkonda säästva maagaasituru rajamise nimel ning et ettevõtjate vahel ei tehtaks vahet seoses nende õiguste ja kohustustega.

36 Ehkki ühestki direktiivi 2009/73 sättest ei tulene sõnaselgelt, et maagaasi tarnehinnad tuleb kindlaks määrata pakkumise ja nõudluse vahekorraga, tuleneb see nõue viidatud direktiivi eesmärgist ning üldisest ülesehitusest, kusjuures selle direktiivi eesmärk on niisuguse täielikult ja tegelikult avatud ja konkurentsivõimelise maagaasi siseturu loomine, kus kõik tarbijad võivad vabalt valida oma tarnijaid ja kõik tarnijad saavad vabalt teenindada oma tarbijaid (vt selle kohta 7. septembri 2016. aasta kohtuotsus ANODE, C-121/15, EU:C:2016:637, punkt 26 ja seal viidatud kohtupraktika).

37 Direktiivi artikli 3 lõige 2 lubab liikmesriikidel siiski kehtestada gaasisektoris tegutsevatele ettevõtjatele „avaliku teenuse osutamise kohustused“, mis võivad olla seotud muu hulgas „tarnete […] hinnaga“. Sellised meetmed tuleb võtta üldist majandushuvi silmas pidades ning need peavad olema selgelt määratletud, läbipaistvad, mittediskrimineerivad ja kontrollitavad ning tagama liidu gaasiettevõtjatele võrdse juurdepääsu liikmesriikide tarbijatele EL toimimise lepingu asjakohaseid sätteid, eelkõige selle artiklit 106 „täielikult arvesse võttes“ (vt analoogia alusel 20. aprilli 2010. aasta kohtuotsus Federutility jt, C-265/08, EU:C:2010:205, punktid 21 ja 22).

38 Lisaks kohustab direktiivi 2009/73 artikli 3 lõige 3 liikmesriike võtma vajalikke meetmeid, et kaitsta lõpptarbijaid selle direktiivi artikli 2 punkti 27 tähenduses ja tagada tarbijakaitse kõrge tase, eriti seoses lepingutingimuste läbipaistvuse ja üldise teabega. Vähemalt kodutarbijate puhul direktiivi artikli 2 punkti 25 tähenduses peavad need meetmed sisaldama sama direktiivi I lisas sätestatud meetmeid.

39 Selle lisa punkti 1 alapunkti c kohaselt peavad direktiivi 2009/73 artiklis 3 osutatud meetmed tagama tarbijatele läbipaistva teabe saamise gaasiteenustele juurdepääsu ja kasutamise suhtes kohaldatavate hindade, tariifide ja üldtingimuste kohta, et tarbijad saaksid vastavalt tarbijakaitse eesmärgile eelkõige kasutada õigust leping üles öelda või vaidlustada tarnehinna muutmine (vt analoogia alusel 2. aprilli 2020. aasta kohtuotsus Stadtwerke Neuwied, C-765/18, EU:C:2020:270, punkt 29).

40 Selle saavutamiseks on direktiivi 2009/73 artikli 41 lõike 1 punktide i ja o kohaselt riigi reguleerival asutusel ülesanne tagada, et maagaasiettevõtjad täidaksid läbipaistvuskohustusi, ning aidata koos teiste pädevate asutustega tagada, et tarbijakaitsemeetmed, kaasa arvatud need, mis on sätestatud direktiivi I lisas, oleksid tulemuslikud ja jõustatud.

41 Lisaks nähtub direktiivi 2009/73 artikli 40 punktist g, et riigi reguleeriv asutus peab oma ülesannete ja volituste raames, mis on määratletud selle direktiivi artiklis 41, võtma kõik mõistlikud meetmed, et tagada kasu tarbijatele oma riigi turu tõhusa toimimise abil, ning aitama tagada tarbijate kaitset, kelle huvid on selle direktiivi keskmes, nagu on märgitud direktiivi põhjenduses 48.

42 Lõpuks tuleneb direktiivi 2009/73 artikli 41 lõikest 4, et reguleerivatel asutustel peab olema võimalik eelkõige teha otsuseid, mis on maagaasiettevõtjatele siduvad (punkt a), uurida gaasiturgude toimimist ja otsustada, milliseid vajalikke ja proportsionaalseid meetmeid on vaja võtta tõhusa konkurentsi toetamiseks ja turu nõuetekohase toimimise tagamiseks, ning

kõnealuseid meetmeid kehtestada (punkt b) ning määrata tõhusaid, proportsionaalseid ja hoiatavaid karistusi maagaasiettevõtjatele, kes ei täida kõnealusest direktiivist tulenevaid kohustusi (punkt d).

43 Käesoleval juhul nähtub eelotsusetaotlusest, et ANRE tuvastas, et Engie rikkus seaduse nr 123/2012 artikli 143 lõike 1 punktis k ette nähtud läbipaistvuskohustust, kuna see äriühing ei olnud oma tarbijaid piisavalt teavitanud sellest, et ta jätab endale õiguse muuta nendega sõlmitud lepingutes sisalduvat maagaasi tarnehinda esialgse 12-kuulise perioodi jooksul „standardpakkumuse“ alusel. Seetõttu määras ANRE esiteks Engiele rahatrahvi ja teiseks kohustas teda parandusmeetmena pöörduma tagasi 2021. aasta aprillis algses lepingus kindlaks määratud hinna juurde.

44 Tuleb aga tõdeda, et sellised meetmed, mille valik kuulub – nagu nähtub käesoleva kohtuotsuse punktidest 35 ja 42 – liikmesriikide kaalutlusruumi, on osa selliste riigi reguleerivatele asutustele direktiivi 2009/73 artiklite 40 ja 41 kohaselt antud volituste kasutamisest, mille eesmärk on tagada tarbijalepingute tingimuste läbipaistvus. Seega on nende meetmete eesmärk tagada tõhus tarbijakaitse.

45 Lisaks ei ole algses tarnelepingus kindlaks määratud hinna taastamise meede vastuolus käesoleva kohtuotsuse punktis 36 osutatud nõudega, et maagaasi tarnehind peab olema kindlaks määratud pakkumise ja nõudluse vahekorraga. Nimelt ei kasutanud riigi reguleeriv asutus selle meetmega oma volitusi määrata hind kindlaks gaasitarnelepingutes, vaid kohustas tarnijat nendes lepingutes taastama hinna, milles tarnija ja asjaomane tarbija olid omavahel kokku leppinud.

46 Eeltoodud kaalutlusi arvestades tuleb esimesele küsimusele vastata, et direktiivi 2009/73 artikli 3 lõikeid 1 ja 3 tuleb tõlgendada nii, et nendega ei ole vastuolus, kui liikmesriigi energiasektorit reguleeriv asutus, kui ta tuvastab, et maagaasitarnija on toote tarnehinna muutmisel rikkunud läbipaistvuskohustust oma tarbijate suhtes, paneb tarnijale kohustuse säilitada nende tarbijatega algselt sõlmitud lepingutes kindlaks määratud hind.

Teine küsimus

47 Teise küsimusega palub eelotsusetaotluse esitanud kohus sisuliselt selgitada, kas harta artiklit 50 tuleb koostoimes artikli 52 lõikega 1 tõlgendada nii, et sellega on vastuolus, kui maagaasitarnijale määratakse erinevate riigisiseste õigusnormide alusel, millega on üle võetud vastavalt direktiiv 2009/73 ja direktiiv 2005/29, samade tegude eest kaks sanktsiooni.

48 Harta artiklis 50 on sätestatud, et „[k]edagi ei tohi uuesti kohtu alla anda ega karistada kuriteo eest, milles ta on liidu territooriumil seaduse järgi juba lõplikult õigeks või süüdi mõistetud“. See põhiõigus, mis on *ne bis in idem*'i põhimõtte väljendus, keelab samade tegude eest ja sama isiku suhtes nii kriminaalõiguslikku laadi menetluste kui ka sanktsioonide kumuleerimise (vt selle kohta 20. märtsi 2018. aasta kohtuotsus Menci, C-524/15, EU:C:2018:197, punkt 25, ja 22. märtsi 2022. aasta kohtuotsus bpost, C-117/20, EU:C:2022:202, punkt 22 ja seal viidatud kohtupraktika).

49 Esimesena, harta artikkel 50 ei piirdu üksnes menetluste ja sanktsioonidega, mis on liikmesriigi õiguses kvalifitseeritud „kriminaalõiguslikuks“, vaid see artikkel laieneb – sõltumata kvalifitseerimisest riigisiseses õiguses – menetlustele ja sanktsioonidele, mida tuleb pidada kriminaalõiguslikuks rikkumise enda laadi või selle karistuse raskuse tõttu, mis võidakse asjaomasele isikule määrata (vt selle kohta 22. märtsi 2022. aasta kohtuotsus bpost, C-117/20, EU:C:2022:202, punktid 25 ja 26 ning seal viidatud kohtupraktika). Raskusastet tuleb hinnata

asjasse puutuvates sätetes ette nähtud maksimaalse karistuse alusel (vt selle kohta 14. septembri 2023. aasta kohtuotsus Volkswagen Group Italia ja Volkswagen Aktiengesellschaft, C-27/22, EU:C:2023:663, punkt 53 ning seal viidatud kohtupraktika).

50 Teise kriteeriumi puhul, mis puudutab rikkumise laadi, tuleb kontrollida, kas kõnealusel sanktsioonil on eelkõige karistuslik eesmärk, pööramata tähelepanu asjaolule, et see täidab ka preventiivset eesmärki. Nimelt tuleneb kriminaalkaristuste olemusest endast, et nende eesmärk on nii õigusvastaste tegude eest karistamine kui ka selliste tegude ennetamine. Seevastu meede, millega üksnes heastatakse asjaomase süüteoga tekitatud kahju, ei ole karistusõiguslik (vt selle kohta 14. septembri 2023. aasta kohtuotsus Volkswagen Group Italia ja Volkswagen Aktiengesellschaft, C-27/22, EU:C:2023:663, punkt 49 ja seal viidatud kohtupraktika).

51 Käesoleval juhul ilmneb käesoleva kohtuotsuse punktides 16 ja 43 nimetatud meetmetest ühelt poolt, et parandusmeede, mis kohustab tarnijat pöörduma tagasi algses lepingus 2021. aasta aprillis kindlaks määratud hinna juurde, kujutab endast meedet, mis *a priori* piirdub rikkumisega tekitatud kahju hüvitamisega eelmises punktis viidatud kohtupraktika tähenduses, kuid seda peab siiski kontrollima eelotsusetaotluse esitanud kohus.

52 Teiselt poolt nähtub eelotsusetaotlusest seoses ANPC ja ANRE poolt Engiele määratud rahaliste sanktsioonidega, et seaduse nr 123/2012 artikli 194 punkti 24^1 ja artikli 195 lõike 1 punkti 2 alapunkti c kohaselt karistatakse selle seaduse artikli 143 lõike 1 punktis k ette nähtud läbipaistvuskohustuse rikkumise eest rahatrahviga, mille suurus on 20 000 kuni 400 000 leud. Selle põhjal ja võttes arvesse erinevaid haldusrikkumisi, mida Engiele ette heidetakse, määras ANRE talle rahatrahvi kogusummas 800 000 leud (ligikaudu 160 000 eurot). Lisaks täpsustasid Rumeenia valitsus ja Engie oma kirjalikes seisukohtades, et ANPC määras Engiele rahatrahvi summas 150 000 leud (ligikaudu 30 000 eurot).

53 Eelotsusetaotluse esitanud kohtu ülesanne on kontrollida, kas arvestades kõiki tema käsutuses olevaid tõendeid ning maksimaalseid summasid, mis on ette nähtud asjasse puutuvates riigisisestes õigusnormides, mida ANPC ja ANRE kohaldasid Engie suhtes, on need karistused piisavalt karmid, et neid saaks kvalifitseerida „kriminaalõiguslikku laadi karistusteks“.

54 Teisena, harta artikli 50 kohaldamine sõltub kahest tingimusest: esiteks peab olema tehtud varasem lõplik otsus (*bis*-tingimus) ja teiseks peab see varasem otsus puudutama samu tegusid, mille suhtes on algatatud hilisemad menetlused või tehtud otsused (*idem*-tingimus) (vt selle kohta 22. märtsi 2022. aasta kohtuotsus bpost, C-117/20, EU:C:2022:202, punkt 28).

55 Mis puudutab *bis*-tingimust, siis selleks, et kohtulahendit saaks pidada lõplikuks otsuseks teise menetluse esemeks olevate asjaolude kohta, on vaja, et see lahend ei oleks mitte ainult jõustunud vastavalt kohaldatavatele riigisisestele õigusnormidele, vaid ka, et see oleks tehtud pärast kohtuasja sisulist hindamist (22. märtsi 2022. aasta kohtuotsus bpost, C-117/20, EU:C:2022:202, punkt 29 ja seal viidatud kohtupraktika). Kui selline otsus on olemas, välistab harta artikkel 50 võimaluse alustada või jätkata kriminaalmenetlust samade tegude eest (vt selle kohta 14. septembri 2023. aasta kohtuotsus Volkswagen Group Italia ja Volkswagen Aktiengesellschaft, C-27/22, EU:C:2023:663, punkt 59).

56 Käesoleval juhul sisaldab Euroopa Kohtu käsutuses olev toimik asjaolusid, mis näitavad, et karistus, mille ANPC Engiele määras, vaidlustati Rumeenia kohtutes ja see tühistati lõplikult selle asutuse pädevuse puudumise tõttu. Kui eelotsusetaotluse esitanud kohus peaks neid asjaolusid kinnitama, ei oleks eelmises punktis analüüsitud *bis*-tingimus täidetud.

57 Seevastu juhul, kui eelotsusetaotluse esitanud kohus peaks tuvastama, et *bis*-tingimus on käesoleval juhul täidetud, tuleb *idem*-tingimuse kohta märkida, et harta artikli 50 sõnastusest endast tuleneb, et sellega on keelatud sama isikut sama kuriteo eest rohkem kui üks kord kohtu alla anda või kriminaalkorras karistada. Selle hindamiseks on asjakohane kriteerium samad faktilised asjaolud, mida tuleb mõista kui konkreetsete, omavahel lahutamatult seotud asjaolude kogumit, mille tulemusel on asjaomane isik lõplikult õigeks või süüdi mõistetud. Tegude õiguslik kvalifitseerimine riigisiseses õiguses ja kaitstav õigushüve ei ole sama süüteo olemasolu kindlakstegemisel asjakohased, kuna harta artikliga 50 tagatud kaitse ulatus ei tohi liikmesriigiti erineda (vt selle kohta 22. märtsi 2022. aasta kohtuotsus bpost, C-117/20, EU:C:2022:202, punktid 31, 33 ja 34).

58 Kuna *idem*-tingimus nõuab, et faktilised asjaolud oleksid samad, ei ole harta artikkel 50 kohaldatav, kui kõnealused teod on üksnes sarnased. Faktiliste asjaolude samasust tuleb nimelt mõista selliste konkreetsete asjaolude kogumina, mis tulenevad tegudest, mis on sisuliselt samad, kuivõrd nende toimepanija on sama ning need on ajas ja ruumis omavahel lahutamatult seotud (vt selle kohta 22. märtsi 2022. aasta kohtuotsus bpost, C-117/20, EU:C:2022:202, punktid 36 ja 37).

59 Nagu nähtub käesoleva kohtuotsuse punktist 22, leiab eelotsusetaotluse esitanud kohus käesoleval juhul ühelt poolt, et vastavate haldusmenetluste tulemusel tuvastasid nii ANRE kui ka ANPC samad teod, kusjuures esimesena nimetatud ametiasutus kvalifitseeris need seaduse nr 123/2012 artikli 143 lõike 1 punktis k sätestatud „läbipaistvuskohustuse rikkumiseks“ ja teine „tarbijate suhtes eksitavaks ja agressiivseks kaubandustavaks“ seaduse nr 363/2007 tähenduses.

60 Kolmandana, harta artikliga 50 tagatud põhiõiguse, mille kohaselt ei tohi kedagi sama süüteo eest uuesti kohtu alla anda ega karistada, teostamise piiramine ja seega kriminaalmenetluste või -karistuste kumuleerimine võib olla harta artikli 52 lõike 1 alusel põhjendatud. Selle lõike esimese lause kohaselt tohib hartaga tunnustatud õiguste ja vabaduste teostamist piirata ainult seadusega ning arvestades nimetatud õiguste ja vabaduste olemust. Selle lõike teisest lausest ilmneb, et proportsionaalsuse põhimõtte kohaselt võib nendele õigustele ja vabadustele piiranguid seada üksnes juhul, kui need on vajalikud ning vastavad tegelikult liidu tunnustatud üldist huvi teenivatele eesmärkidele või kui on vaja kaitsta teiste isikute õigusi ja vabadusi.

61 Esiteks, mis puudutab harta artikliga 50 tagatud põhiõiguse olemuse arvestamist, siis on seda põhimõtteliselt järgitud siis, kui riigisiseses õiguses on ette nähtud üksnes eri normistikel põhinevate menetluste ja sanktsioonide kumuleerimise võimalus (vt selle kohta 22. märtsi 2022. aasta kohtuotsus bpost, C-117/20, EU:C:2022:202, punkt 43). Käesoleval juhul on see nii, kuna karistused on Engiele määratud erinevate riigisiseste õigusnormide alusel, millega on üle võetud vastavalt direktiiv 2009/73 ja direktiiv 2005/29.

62 Teiseks on proportsionaalsuse põhimõtte järgimise kohta oluline märkida, et see põhimõte nõuab, et riigisisestes õigusnormides ette nähtud menetluste ja karistuste kumuleerimine ei läheks kaugemale sellest, mis on nende õigusnormidega taotletavate õiguspäraste eesmärkide saavutamiseks sobiv ja vajalik. Kui on võimalik valida mitme sobiva meetme vahel, tuleb võtta kõige vähem piirav meede, millega põhjustatud ebameeldivused ei tohi olla seatud eesmärkidega võrreldes ülemäärased (20. märtsi 2018. aasta kohtuotsus Menci, C-524/15, EU:C:2018:197, punkt 46 ja seal viidatud kohtupraktika).

63 Karistuste kumuleerimine võib siiski olla põhjendatud, kui kahe eri asutuse algatatud menetlustel on üksteist täiendavad eesmärgid, mis puudutavad sama süüteo eri aspekte. Ametiasutused võivad nimelt õiguspäraselt valida üksteist täiendavaid õiguslikke reaktsioone teatava ühiskonnale

kahjuliku tegevuse korral, kasutades eri menetlusi, mis moodustavad ühtse terviku, et lahendada kõnealust ühiskondlikku probleemi selle erinevatest aspektidest, tingimusel et need õiguslikud reaktsioonid koosmõjus ei koorma puudutatud isikut ülemäära (vt selle kohta 22. märtsi 2022. aasta kohtuotsus bpost, C-117/20, EU:C:2022:202, punktid 49 ja 50).

64 Nagu on osutatud käesoleva kohtuotsuse punktides 38–41, on tarbijatega sõlmitud lepingute tingimuste läbipaistvust käsitlevate meetmete, mida liikmesriigi reguleerivad asutused võivad direktiivi 2009/73 kohaselt võtta, eesmärk tagada tõhus tarbijakaitse. Seega, nagu on korratud käesoleva kohtuotsuse punktis 36, tagavad need meetmed täielikult ja tegelikult avatud ja konkurentsivõimelise maagaasi siseturu loomise, kus kõik tarbijad võivad tänu läbipaistvusele vabalt valida oma tarnijaid.

65 Selle direktiivi I lisa punktist 1 nähtub siiski, et need meetmed ei piira tarbijakaitset käsitlevate liidu eeskirjade kohaldamist. Seega on liikmesriigil õigus karistada ühelt poolt sektoripõhiste õigusnormide, mille eesmärk on liberaliseerida maagaasiturg, ja teiselt poolt direktiivis 2005/29 nimetatud ebaausaid kaubandustavasid käsitlevate eeskirjade rikkumise eest, et tagada selles sektoris tarbijakaitse kõrge tase (vt analoogia alusel 22. märtsi 2022. aasta kohtuotsus bpost, C-117/20, EU:C:2022:202, punkt 47).

66 Selleks, et teha kindlaks, kas menetluste ja sanktsioonide kumuleerimine on vajalik, tuleb hinnata, kas on olemas selged ja täpsed õigusnormid, mis võimaldavad ette näha, millise tegevuse või tegevusetuse korral võidakse menetlusi ja sanktsioone kumuleerida, ning eri asutuste vaheline koordinatsioon, kas need kaks menetlust viidi läbi piisavalt koordineeritult ja ajaliselt lähestikku ning kas sanktsiooni, mis ajaliselt esimese menetluse tulemusel määrati, võeti arvesse teise sanktsiooni hindamisel, mistõttu puudutatud isikule kumuleerimisega kaasnev koormus piirdub tingimata vajalikuga ja määratud sanktsioonide kogum vastab toimepandud süütegude raskusele (22. märtsi 2022. aasta kohtuotsus bpost, C-117/20, EU:C:2022:202, punkt 51).

67 Nagu kohtujurist oma ettepaneku punktis 49 märkis, ei ole ebatavaline, et energia tootmise või jaotamise turul tegutsev äriühing peab järgima erinevaid sektoripõhiseid õigusnorme, millel on erinevad või üksteist täiendavad eesmärgid, ja kui see on nii, siis võib talle nende sektoripõhiste õigusnormide alusel sama tegevuse eest määrata erinevaid sanktsioone.

68 Käesoleval juhul sisaldab Euroopa Kohtu käsutuses olev toimik kaudseid tõendeid tiheda ajalise seose kohta kahe põhikohtuasjas vaidlusaluse haldusmenetluse ja nende menetluste tulemusel vastu võetud otsuste vahel, kusjuures üks menetlus on algatatud energeetika valdkonna sektoripõhiste õigusnormide ja teine tarbijakaitset käsitlevate õigusnormide alusel, ning asjaomaste asutuste vahelise koostöö ja teabevahetuse kohta, mille kontrollimine on siiski eelotsusetaotluse esitanud kohtu ülesanne.

69 Kõiki eeltoodud põhjendusi arvestades tuleb teisele küsimusele vastata, et harta artiklit 50 tuleb koostoimes artikli 52 lõikega 1 tõlgendada nii, et sellega ei ole vastuolus, kui maagaasitarnijale määratakse erinevate riigisiseste õigusnormide alusel, millega on üle võetud vastavalt direktiiv 2009/73 ja direktiiv 2005/29, kaks sanktsiooni, mis tuleb kvalifitseerida „kriminaalõiguslikku laadi sanktsioonideks samade tegude eest“, tingimusel et:

– on olemas selged ja täpsed eeskirjad, mis võimaldavad ette näha, millise tegevuse või tegevusetuse korral võib menetlusi ja sanktsioone kumuleerida, ning tagada kahe pädeva asutuse vahelise koordineerimise;

– mõlemad menetlused on läbi viidud piisavalt koordineeritult ja lühikese aja jooksul ning

– määratud sanktsioonide kogum vastab rikkumiste raskusastmele.

Kohtukulud

70 Kuna põhikohtuasja poolte jaoks on käesolev menetlus eelotsusetaotluse esitanud kohtus pooleli oleva asja üks staadium, otsustab kohtukulude jaotuse liikmesriigi kohus. Euroopa Kohtule seisukohtade esitamisega seotud kulusid, välja arvatud poolte kohtukulud, ei hüvitata.

Esitatud põhjendustest lähtudes Euroopa Kohus (kolmas koda) otsustab:

1. Euroopa Parlamendi ja nõukogu 13. juuli 2009. aasta direktiivi 2009/73/EÜ, mis käsitleb maagaasi siseturu ühiseeskirju ning millega tunnistatakse kehtetuks direktiiv 2003/55/EÜ, artikli 3 lõikeid 1 ja 3

tuleb tõlgendada nii, et

nendega ei ole vastuolus, kui liikmesriigi energiasektorit reguleeriv asutus, kui ta tuvastab, et maagaasitarnija on toote tarnehinna muutmisel rikkunud läbipaistvuskohustust oma tarbijate suhtes, paneb tarnijale kohustuse säilitada nende tarbijatega algselt sõlmitud lepingutes kindlaks määratud hind.

2. Euroopa Liidu põhiõiguste harta artiklit 50 tuleb koostoimes harta artikli 52 lõikega 1

tõlgendada nii, et

sellega ei ole vastuolus, kui maagaasitarnijale määratakse erinevate riigisiseste õigusnormide alusel, millega on üle võetud vastavalt direktiiv 2009/73 ning Euroopa Parlamendi ja nõukogu 11. mai 2005. aasta direktiiv 2005/29/EÜ, mis käsitleb ettevõtja ja tarbija vaheliste tehingutega seotud ebaausaid kaubandustavasid siseturul ning millega muudetakse nõukogu direktiivi 84/450/EMÜ, Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiive 97/7/EÜ, 98/27/EÜ ja 2002/65/EÜ ning Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrust (EÜ) nr 2006/2004 (ebaausate kaubandustavade direktiiv), kaks sanktsiooni, mis tuleb kvalifitseerida „kriminaalõiguslikku laadi sanktsioonideks samade tegude eest“, tingimusel et:

– **on olemas selged ja täpsed eeskirjad, mis võimaldavad ette näha, millise tegevuse või tegevusetuse korral võib menetlusi ja sanktsioone kumuleerida, ning tagada kahe pädeva asutuse vahelise koordineerimise;**

– **mõlemad menetlused on läbi viidud piisavalt koordineeritult ja lühikese aja jooksul ning**

– **määratud sanktsioonide kogum vastab rikkumiste raskusastmele.**

Allkirjad